

خارج الفقہ

۲۴-۸-۱۴۰۱ فقه اکبر ۲

۲۶

(مکتب و نظام قضایی اسلام)

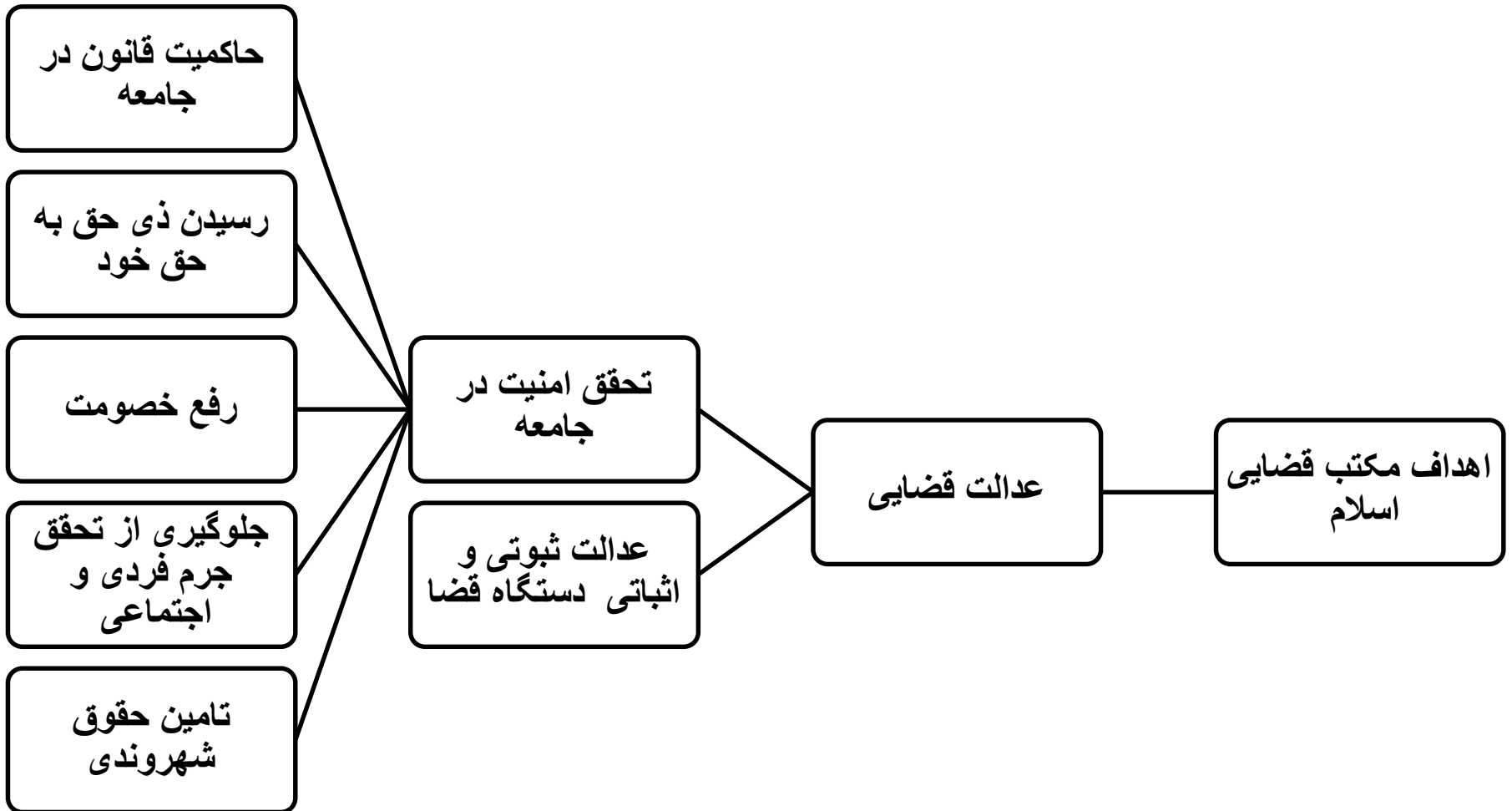
دراسات الاستاذ:

مهدي الهادي الطهراني

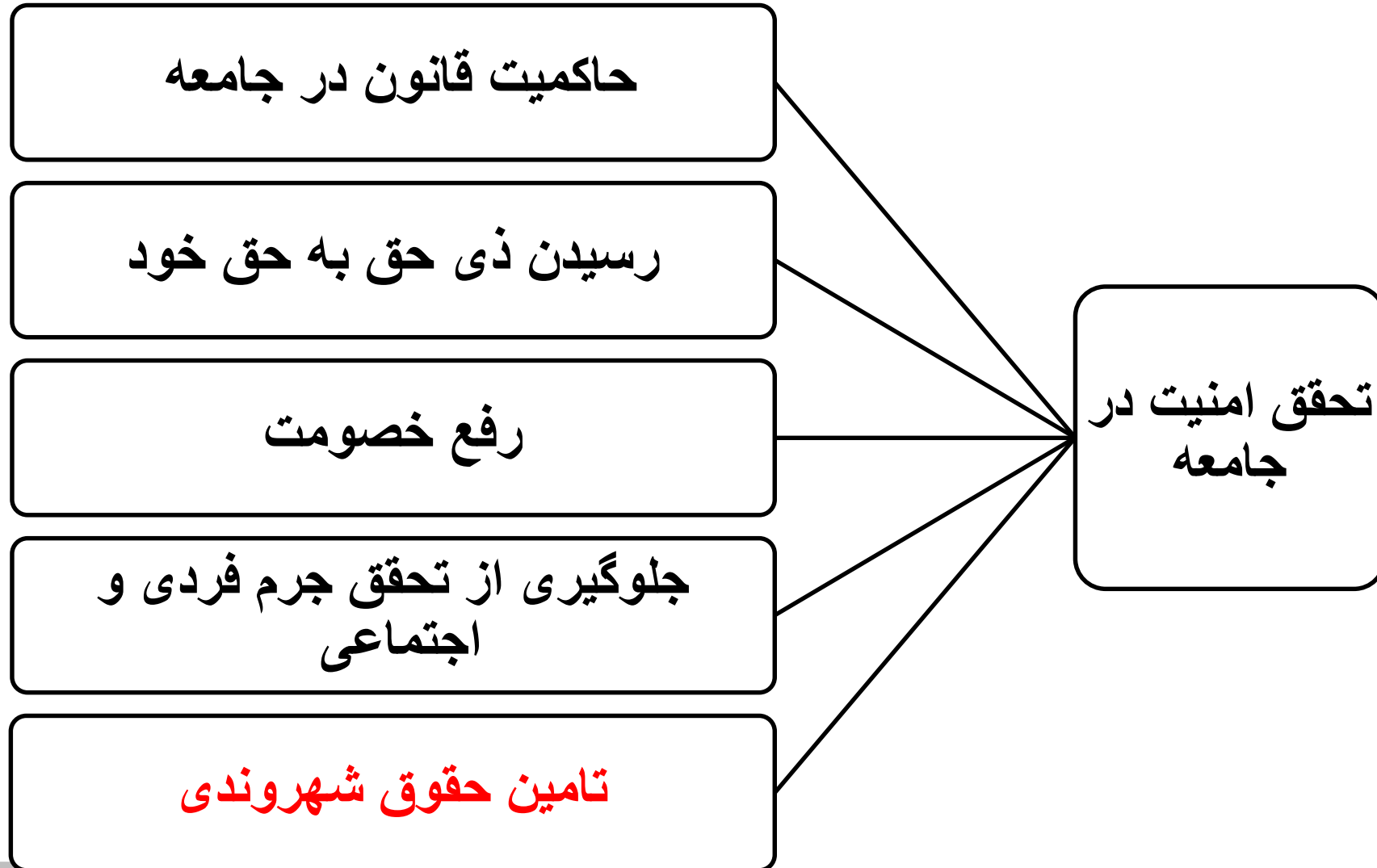
اهداف مكتب قضايي اسلام

اهداف مکتب قضایی اسلام

اهداف مکتب قضایی اسلام

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- حقوق شهروندی در قانون اساسی
- حقوق شهروندی، به آن دسته از حقوقی گفته می شود که هر شخص در کشور و جامعه خود، به عنوان شهروند می تواند از آنها برخوردار شود و دولت و سایر شهروندان ملزم و مکلف به رعایت آنها هستند.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- مهم ترین مصادیق حقوق شهروندی در ایران در چند اصل از قانون اساسی، با عنوان حقوق ملت بیان شده است. به موجب این اصول:

حقوق شهروندی در قانون اساسی

• اصل نوزدهم:

• مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق

مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها

سبب امتیاز نخواهد بود.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

• اصل بیستم:

• همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون

قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی،

اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل بیست و یکم:
- دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:
 ۱. ایجاد زمینه های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیاء حقوق مادی و معنوی او.
 ۲. حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی سرپرست.
 ۳. ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.
 ۴. ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست.
 ۵. اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل بیست و دوم:
- حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.
- اصل بیست و سوم:
- تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمی توان به صرف داشتن عقیده ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

• اصل بیست و چهارم:

• نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه

مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. تفصیل آن را

قانون معین می کند.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل بیست و پنجم:
- بازرسی و نرساندن نامه ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل بیست و ششم:

- احزاب، جمعیت ها، انجمن های سیاسی و صنفی و انجمنهای اسلامی یا اقلیتهای دینی شناخته شده آزادند، مشروط به این که اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند.
- هیچکس را نمی توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

. اصل بیست و هفتم:

• تشکیل اجتماعات و راه پیمایی ها، بدون حمل

سلاح، به شرط آن که مخل به مبانی اسلام

نباشد آزاد است.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل بیست و هشتم:
- هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل بیست و نهم:
- برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبتهای پزشکی به صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایتهای مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل سی ام:
- دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

. اصل سی و یکم:

• داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی

است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که

نیازمندترند به خصوص روستائینان و کارگران زمینه

اجرای این اصل را فراهم کند.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

• اصل سی و دوم:

• هیچکس را نمی توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می

کند. در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به

متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده

مقدماتی به مراجع صالحه قضایی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت

فراهم گردد. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می شود.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل سی و سوم:

- هیچکس را نمی توان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از

اقامت در محل مورد علاقه اش ممنوع یا به اقامت در محلی

مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون مقرر می دارد.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

• اصل سی و چهارم:

• دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می تواند به منظور

دادخواهی به دادگاه های صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند

این گونه دادگاه ها را در دسترس داشته باشند و هیچکس را نمی توان

از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

• اصل سی و پنجم:

• در همه دادگاه ها طرفین دعوی حق دارند برای خود

وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را

نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم

گردد.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل سی و ششم:

- حکم به مجازات و اجرا آن باید تنها از طریق دادگاه

صالح و به موجب قانون باشد.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

- اصل سی و هفتم:

- اصل، برائت است و هیچکس از نظر قانون مجرم

شناخته نمی شود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح

ثابت گردد.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

. اصل سی و هشتم:

- هر گونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است.
- متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می شود.

حقوق شهروندی در قانون اساسی

. اصل سی و نهم:

• هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر،

بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع

و موجب مجازات است

وظائف دولت جمهوری اسلامی در قانون اساسی

- اصل ۳ - دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

...

- ۱۴ - تامین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضائی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون

وظائف دولت جمهوری اسلامی در قانون اساسی

- اصل ۳ - دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:
- ...
- ۷ - تامین آزادیهای سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.
- ۸ - مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش
- ۹ - رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی

ادیان و مذاهب در قانون اساسی ایران

- **اصل ۱۲** - دین رسمی ایران، اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری است و این اصل الی الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل می باشند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) و دعاوی مربوط به آن در دادگاهها رسمیت دارند و در هر منطقه ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها بر طبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب.

ادیان و مذاهب در قانون اساسی ایران

• اصل ۱۳ - ایرانیان زرتشتی، کلیمی و مسیحی تنها اقلیتهای دینی شناخته می‌شوند که در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در احوال شخصی و تعلیمات دینی بر طبق آیین خود عمل می‌کنند.

ادیان و مذاهب در قانون اساسی ایران

- اصل ۱۴ - به حکم آیه شریه «لا ینهاکم اللہ عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین و لم یخرجوکم من دیارکم ان تبروهم و تقسطوا الیهم ان اللہ یحب المقسطین» **دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موظفند نسبت به افراد غیرمسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند، این اصل در حق کسانی اعتبار دارد که برضد اسلام و جمهوری اسلامی ایران توطئه و اقدام نکنند.**

اقتصاد در قانون اساسی ایران

- اقتصاد وسیله است نه هدف
در تحکیم بنیادهای اقتصادی، اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست نه همچون دیگر نظامهای اقتصادی تمرکز و تکاثر ثروت و سودجویی، زیرا که در مکاتب مادی، اقتصاد خودهدف است و بدین جهت در مراحل رشد، اقتصاد عامل تخریب و فساد و تباهی می شود ولی در اسلام اقتصاد وسیله است و از وسیله انتظاری جز کارآیی بهتر در راه وصول به هدف نمی توان داشت.

اقتصاد در قانون اساسی ایران

- با این دیدگاه برنامه اقتصاد اسلامی فراهم کردن زمینه مناسب برای بروز خلاقیت‌های متفاوت انسانی است و بدین جهت تامین امکانات مساوی و متناسب و **ایجاد کار برای همه افراد** و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی او بر عهده حکومت اسلامی است.

وظائف دولت جمهوری اسلامی در قانون اساسی

- اصل ۳ - دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

...

- ۱۲ - پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و **برطرف ساختن هر نوع محرومیت** در زمینه‌های تغذیه و مسکن و **کار** و بهداشت و **تعمیم بیمه**.

وظائف دولت جمهوری اسلامی در قانون اساسی

• فصل چهارم: اقتصاد و امور مالی

- اصل ۴۳ - برای تامین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار می شود:
- ۱ - تامین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.

وظائف دولت جمهوری اسلامی در قانون اساسی

- ۲ - تامین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قراردادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروههای خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق در آورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد.

وظائف دولت جمهوری اسلامی در قانون اساسی

- ۳- تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعات کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد.

وظائف دولت جمهوری اسلامی در قانون اساسی

- ۴- رعایت آزادی انتخاب شغل و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

- قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

- اما علاوه بر قانون اساسی، در سال ۱۳۸۳ قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ

حقوق شهروندی به تصویب مجلس رسید. این قانون مشتمل بر ماده واحده و دارای ۱۵ بند

است که در هر بند آن به بیان حفظ آزادی های مشروع افراد به عنوان شهروند و وجود

تکالیفی بر کلیه محاکم عمومی، انقلاب و نظامی، دادسراها و ضابطان قوه قضائیه می

پردازد.

- در ادامه متن کامل این ماده واحده و بندهای آن را برای آشنایی بیشتر شما قرار می دهیم:

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ماده واحده - از تاریخ تصویب این قانون، کلیه محاکم عمومی،

انقلاب و نظامی دادسراها و ضابطان قوه قضائیه مکلفند در انجام

وظایف قانونی خویش موارد ذیل را به دقت رعایت و اجراء

کنند. متخلفین به مجازات مندرج در قوانین موضوعه محکوم

۴. خواهند شد :

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۱- کشف و تعقیب جرایم و اجرای تحقیقات و صدور قرارهای تامین و

بازداشت موقت می باید مبتنی بر رعایت قوانین و با حکم و دستور

قضایی مشخص و شفاف صورت گیرد و از اعمال هرگونه سلیق شخصی

و سوء استفاده از قدرت و یا اعمال هرگونه خشونت و یا بازداشت های

اضافی و بدون ضرورت اجتناب شود.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

- ۲- محکومیت ها باید بر طبق ترتیبات قانونی و منحصر به مباشر، شریک و معاون جرم باشد و تا جرم در دادگاه صالح اثبات نشود و رای مستدل و مستند به مواد قانونی و یا منابع فقهی معتبر (در صورت نبودن قانون) قطعی نگردیده اصل بر برائت متهم بوده و هر کس حق دارد در پناه قانون از امنیت لازم برخوردار باشد.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۳- محاکم و دادرها مکلفند حق دفاع متهمان و مشتکی عنهم را

رعایت کرده و فرصت استفاده از وکیل و کارشناس را برای آنان

فراهم آورند.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

- ۴- با دادخواهان و اشخاص در مظان اتهام و مرتکبان جرایم و مطلعان از وقایع و کلا در اجرای وظایف محوله و برخورد با مردم، لازم است اخلاق و موازین اسلامی کاملاً مراعات گردد.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۵ - اصل منع دستگیری و بازداشت افراد ایجاب می نماید

که در موارد ضروری نیز به حکم و ترتیبی باشد که در قانون

معین گردیده است و ظرف مهلت مقرره پرونده به مراجع

صالح قضایی ارسال شود و خانواده دستگیرشدگان در

جریان قرار گیرند.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۶- در جریان دستگیری و بازجویی یا استطلاع و تحقیق، از

ایذای افراد نظیر بستن چشم و سایر اعضاء، تحقیر و

استخفاف به آنان، اجتناب گردد.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۷ - بازجویان و ماموران تحقیق از پوشاندن صورت و یا

نشستن پشت سر متهم یا بردن آنان به اماکن نامعلوم و

کلا اقدام های خلاف قانون خودداری ورزند.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۸ - بازرسی ها و معاینات محلی، جهت دستگیری متهمان

فراری یا کشف آلات و ادوات جرم براساس مقررات قانونی

و بدون مزاحمت و در کمال احتیاط انجام شود و از تعرض

نسبت به اسناد و مدارک و اشیایی که ارتباطی به جرم نداشته

و یا به متهم تعلق ندارد و افشای مضمون نامه ها و نوشتارها

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۹- هرگونه شکنجه متهم به منظور اخذ اقرار و یا اجبار او به

امور دیگر ممنوع بوده و اقرارهای اخذ شده بدینوسیله

حجیت شرعی و قانونی نخواهد داشت.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۱۰- تحقیقات و بازجویی ها، باید مبتنی بر اصول و شیوه

های علمی قانونی و آموزش های قبلی و نظارت لازم

صورت گیرد و با کسانی که ترتیبات و مقررات را نادیده

گرفته و در اجرای وظایف خود به روش های خلاف آن

۵. متوسل شده اند، براساس قانون برخورد جدی صورت گیرد
مهدی المادونی الطهرانی

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۱۱- پرسش ها باید، مفید و روشن و مرتبط با اتهام یا

اتهامات انتسابی باشد و از کنجکاوی در اسرار شخصی و

خانوادگی و سوال از گناهان گذشته افراد و پرداختن به

موضوعات غیرموثر در پرونده مورد بررسی احتراز گردد.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

• ۱۲- پاسخ ها به همان کیفیت اظهارشده و بدون تغییر و تبدیل نوشته

شود و برای اظهارکننده خوانده شود و افراد باسواد در صورت

تمایل، خودشان مطالب خود را بنویسند تا شبهه تحریف یا القاء

ایجاد نگردد.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

- ۱۳- محاکم و دادسراها بر بازداشتگاههای نیروهای ضابط یا دستگاہهایی که به موجب قوانین خاص وظایف آنان را انجام می دهند و نحوه رفتار ماموران و متصدیان مربوط با متهمان، نظارت جدی کنند و مجریان صحیح مقررات را مورد تقدیر و تشویق قرار دهند و با متخلفان برخورد قانونی شود.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

- ۱۴- از دخل و تصرف ناروا در اموال و اشیای ضبطی و توقیفی متهمان، اجتناب نموده و در اولین فرصت ممکن یا ضمن صدور حکم یا قرار در محاکم و دادسراها نسبت به اموال و اشیاء تعیین تکلیف گردد و مادام که نسبت به آنها اتخاذ تصمیم قضایی نگردیده است در حفظ و مراقبت از آنها اهتمام لازم معمول گردیده و در هیچ موردی نباید از آنها استفاده شخصی و اداری به عمل آید.

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

- ۱۵- رئیس قوه قضائیه موظف است هیاتی را به منظور نظارت و حسن اجرای موارد فوق تعیین کند. کلیه دستگاههایی که به نحوی در ارتباط با این موارد قرار دارند موظفند با این هیات همکاری لازم را معمول دارند. آن هیات وظیفه دارد در صورت مشاهده تخلف از قوانین، علاوه بر مساعی در اصلاح روشها و انطباق آنها با مقررات، با متخلفان نیز از طریق مراجع صالح برخورد جدی نموده و نتیجه اقدامات خود را به رئیس قوه قضائیه گزارش نماید.

منشور حقوق شهروندی

الف- حق حیات، سلامت و کیفیت زندگی

ب- حق کرامت و برابری انسانی

ج- حق آزادی اندیشه و بیان

چ- حق دسترسی به اطلاعات

منشور حقوق شهروندی

ح- حق دسترسی به فضای مجازی

خ- حق حریم خصوصی

د- حق تشکل، تجمع و راهپیمایی

ذ- حق تابعیت، اقامت و آزادی رفت و آمد

ر- حق تشکیل و برخورداری از خانواده

منشور حقوق شهروندی

ز- حق برخورداری از دادخواهی عادلانه

ژ- حق اقتصاد شفاف و رقابتی

س- حق مسکن

ش- حق مالکیت

ص- حق اشتغال و کار شایسته

منشور حقوق شہروندی

ض- حق رفاه و تأمین اجتماعی

ط- حق دسترسی و مشارکت فرهنگی

ظ- حق آموزش و پژوهش

ع- حق محیطزیست سالم و توسعه پایدار

غ- حق صلح، امنیت و اقتدار ملی